

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

Пучко Анни Олександрівни

«Особливості диференційованого навчання старших учнів у сучасних
вальдорфських школах Німеччини»,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Дисертаційна робота А.О. Пучко має важливе значення для розвитку історико-теоретичних і процесуально-педагогічних знань освітян щодо диференційованого навчання старших учнів у вальдорфських школах Німеччини за ідеями Р. Штайнера. На сьогодні ця наукова проблема залишається недостатньо дослідженою, і успішне її вирішення стримує низка суперечностей. У цьому контексті слід відзначити, що дисертаційна робота, подана до захисту, є першою спробою здійснити системний аналіз та узагальнення історико-теоретичних засад диференційованого навчання учнів на старшому ступені вальдорфської школи Німеччини, адже ідеї Р. Штайнера, які протягом століття ефективно втілювались у вальдорфських школах різного типу і з різними напрямками навчання в країнах світу, стали основою для дослідження і вирішення окресленої наукової проблеми.

Актуальність теми дослідження зумовлена також «соціальним замовленням» педагогічної спільноти на зближення педагогічних систем навчання українських шкіл та вальдорфських шкіл Німеччини, які базуються на засадах людиноцентризму, антропософії, феноменології й екзистенціалізму, що відповідає євроцентристському вектору розвитку системи національної освіти в Україні. Потреба педагогічної спільноти у нових знаннях про особливості диференційованого навчання старших учнів у вальдорфських школах виражається у недостатності інформаційно-знансвих ресурсів, необхідних для

реалізації нового етапу сучасного розвитку старших учнів загальноосвітніх шкіл в Україні.

Основним критеріями оцінювання дисертаційної роботи «Особливості диференційованого навчання старших учнів у сучасних вальдорфських школах Німеччини» ми обираємо збалансованість наукового апарату дослідження, тобто взаємозв'язок об'єкта, предмета, завдань, наукової новизни та практичної значущості; термінологічну чіткість і логічний взаємозв'язок між трьома частинами роботи (розділами дисертації), які послідовно відображають вирішення ряду наукових завдань.

Обраний об'єкт дослідження, а саме навчально-виховний процес у вальдорфських школах Німеччини створює широке історико-педагогічне проблемне поле для наукового пошуку, є сукупністю центральних елементів, зв'язків та відношень, які існують у навчально-виховному процесі вальдорфських шкіл. Об'єкт і предмет дослідження перебувають в одній історико-теоретичній і процесуально-педагогічній проблемній площині та відповідають напряму і характеру наукової спеціальності.

Аналіз тексту дисертації відображає той факт, що понятійно-категоріальний апарат дослідження використано в межах кваліфікаційних вимог до робіт такого рівня, він має ознаки системності, інтегрованості, цілісності, контекстності.

Завдання дослідження сформульовані таким чином, що містять прогноз конкретно передбачуваного результату, наприклад: «визначити», «конкретизувати», «виявити», «оцінити». Іншими словами, мета дослідження конкретизована через низку завдань, які мають ознаки необхідності її досягнення та ознаки достатності, щоб отримати новий, раніше не відомий науковий результат.

Доречно, що здобувач А.О. Пучко формулює завдання дослідження таким чином, що, з одного боку, вони є окремими підпорядкованими головній меті цілями, а з іншого боку, становлять нерозривну єдність, що наближає

дослідника до виявлення причино-наслідкового зв'язку між теорією і масовою практикою організації навчально-виховного процесу у вальдорфських школах Німеччини.

Аналіз першого розділу дисертації «Історико-теоретичні засади диференційованого навчання старших учнів у вальдорфських школах Німеччини» (с. 13–80) дає змогу дійти висновку, що він конкретизує теоретичні засади суб'єктивізації диференційованого навчання (с. 69–80) та відповідає першому завданню дослідження, зокрема його першій частині, а також вирішує другу частину першого завдання завдяки вивченню історичного розвитку ідей диференційованого навчання старших учнів вальдорфських шкіл Німеччини (с. 13–40); всебічна характеристика зовнішньої та внутрішньої диференціації у системі шкільної освіти Німеччини (с. 40–69) свідчить про виконання третього поставленого завдання (с. 6).

Таким чином, окреслено основні етапи розвитку ідеї диференційованого навчання старших учнів вальдорфських шкіл, здійснено критичний аналіз праць науковців, визначено їх місце у вирішенні завдань дослідження, при цьому огляд літератури не перевищує 20% обсягу основної частини дисертації.

Другий розділ «Вальдорфська школа як антропософська система розвитку та навчання старших учнів у Німеччині» (с. 85–147) вирішує процесуально-педагогічні засади диференційованого навчання старших учнів вальдорфських шкіл; розділ присвячено всебічній характеристиці антропологічного принципу і духовно-науковому методу навчання учнів (с. 85–111), феноменологічним та екзистенційним складовим навчання старших учнів вальдорфських шкіл (с. 112–126), здійснено історико-педагогічний аналіз життєвої успішності випускників вальдорфських шкіл Німеччини (с. 126–147), що забезпечує вирішення першого завдання дослідження, зокрема другої його частини.

Отже, розглянуто процесуально-педагогічні засади диференційованого навчання старших учнів, від 9-го класу до 12/13-го класу описано основні

тенденції формування суджень як центральної складової уроку, які автономно моделює вчитель.

Третій розділ «Реалізація ідей Р. Штайнера у сучасному освітньому просторі України» (с. 153–189) присвячено сучасній організації діяльності вальдорфських шкіл в Україні та практичній значущості роботи міжнародних конференцій, форумів і семінарів для вчителів вальдорфських шкіл старшого ступеня (с. 174–189); у розділі послідовно оцінено перспективи впровадження антропософського досвіду й узагальнено вальдорфські ініціативи в сучасному освітньому просторі України. Таким чином, забезпечено вирішення мети дослідження (другої її частини).

З огляду на мету та поставлені завдання цілком закономірною є структура дисертації (три розділи), що відображає широку історіографічну базу, теоретико-методологічні засади і методи дослідження. Крім того, у дослідженні широкому загалу педагогічної спільноти представлено невідомі наукові праці – 187 іноземне джерело із 277 позицій у Списку використаних джерел.

Зупинимося на висновках до кожного розділу дисертації. Так, *висновки до першого (с. 80), другого (с. 148) та третього (с. 190) розділу* автор дослідження сформулювала таким чином, що вони є вирішенням поставлених наукових завдань. Заслуговує на увагу встановлення впливу історико-теоретичних та процесуально-педагогічних засад навчання у вальдорфській школі на якість результатів диференційованого навчання старших учнів у вальдорфській школі Німеччини, про що свідчить життєва успішність випускників різних років вальдорфських шкіл.

У висновках автор дослідження чітко відображає взаємозв'язок між вальдорфською педагогікою, феноменологічною психологією, філософією екзистенціалізму та процесуальними основами диференційованого навчання старших учнів, що свідчить про найважливіші наукові та практичні результати. Автор дисертації А.О. Пучко розкриває нове знання про предмет дослідження, що є цілком доречним.

Загальні висновки (с. 192) відповідають поставленій меті дослідження та сформульовані як нове історико-педагогічне знання щодо особливостей диференційованого навчання старших учнів, які впливають на вихідні знання.

Таким чином, простежується взаємозв'язок між назвою дисертації та її змістовим наповненням.

Окремо охарактеризуємо *наукову новизну одержаних результатів* за такими параметрами, як механізм розв'язання проблеми, відсутність наявності альтернативного способу досягнення наукової новизни, глибина аргументації на користь новизни, об'єктивність отриманих результатів, тобто мінімізація залежності отриманих результатів від тих чи інших якостей здобувача.

Поняття «вперше» ми розуміємо як встановлення наукових фактів, що раніше були не відомі науковій спільноті до їхньої публікації.

Автор дослідження вперше визначила й обґрунтувала історико-теоретичні засади диференційованого навчання старших учнів: вальдорфська педагогіка, феноменологічна психологія та філософія екзистенціалізму, які змінили розуміння вітчизняних педагогів про засади навчання та їхній вплив на процесуальну частину роботи старшого ступеня вальдорфських шкіл.

До цього нового наукового твердження було відомо про існування вальдорфської педагогіки, феноменологічної психології та філософії екзистенціалізму як теоретичної основи ідей Р. Штайнера, однак їх не було конкретизовано в диференційованому навчанні старших учнів вальдорфських шкіл Німеччини.

Здобувачем вперше сформульовано процесуально-педагогічні засади як систему засобів внутрішньої диференціації навчання старших учнів, зокрема: екзистенційні цілі навчання, антропологічний принцип викладу матеріалу, феноменологічний підхід, духовно-науковий метод навчання старших учнів, – які раніше не були доведені широкому загалу педагогів та не скеровувались на послідовне формування системи практичних, теоретичних, творчих, самостійних суджень учнів 9–12/13-го класів вальдорфських шкіл.

Набув конкретизації історичний розвиток ідеї диференційованого навчання старших учнів на засадах антропософських, феноменологічних, екзистенційних деремінант, що відображає новий підхід до обґрунтування етапів за відповідними критеріями, зокрема такими, як: культурно-антропологічний; джерелознавчий; історико-фактологічний; критерій географічного детермінізму; критерій освітньої радіації (модифіковано за А. Тойнбі), що дозволило суттєво розширити розуміння про історичний розвиток відповідної ідеї.

У роботі чітко і послідовно розкрито, що саме було вдосконалено, уточнено та набуло подальшого розвитку, що суттєво поглиблює розуміння сутності вальдорфських шкіл як нового ідеалізованого об'єкта для встановлення більш удосконаленої класифікації й типологізації таких шкіл за різними профілями й напрямками в Німеччині у ХХ ст.

Це дає змогу стверджувати, що різні ступені наукової новизни одержаних результатів базуються на основних категоріях історії та теорії педагогіки, є аргументованими, короткими та розширюють і поглиблюють розуміння педагогічної спільноти щодо історико-теоретичних і процесуально-педагогічних засад диференційованого навчання старших учнів та його особливостей, що може значно оптимізувати навчання в сучасних загальноосвітніх школах в Україні за євроцентриським вектором.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження усунула низку суперечностей, які стримували вирішення окресленої проблеми.

На нашу думку, здобувачеві А.О. Пучко вдалося вирішити поставлені в дисертаційній роботі завдання. Однак разом з позитивними моментами, вдалими знахідками, значущими висновками робота має деякі недоліки, які, проте, не применшують її значущості, тому ми висловлюємо їх як певні побажання:

1. Сформульована тема дослідження «Особливості диференційованого навчання старших учнів у сучасних вальдорфських школах Німеччини» має достатній рівень глибини та складності, але порушено принцип наступності в педагогічній науці. На нашу думку, спочатку науковцям слід було дослідити основи диференційованого навчання учнів у початковій та основній вальдорфській школі Німеччини та його особливості на двох попередніх ступенях, а потім – особливості диференційованого навчання на старшому ступені вальдорфської школи з метою встановлення закономірностей розвитку особистості учнів під впливом історико-теоретичних та процесуальних засад диференційованого навчання в Німеччині.
2. Поза увагою дослідника залишаються історико-теоретичні засади навчання старших учнів в експериментальних вальдорфських школах, які вже діють на території України.
3. Робота значно б виграла, якби автор подала порівняльні таблиці про організацію роботи в гетерогенних і гомогенних групах за рівнем успішності, здібностями, нахилами, інтересами старших учнів. Цей матеріал подано в тексті дисертації, однак він дещо розпорошений, а у вітчизняній науці не достатньо систематизованих даних за цим напрямом роботи із старшими учнями.
4. Можна було б ширше розкрити зміст різних моделей організації уроку, які самостійно обирає вчитель, наприклад, модель преференції та її взаємозв'язок з особливостями диференційованого навчання старших учнів.
5. Чому не зроблено порівняння особливостей диференційованого навчання старших учнів у школах Німеччини (вальдорфські школи у м. Кассель, Герне, Нюрнберг), які мають високі позитивні результати за профілями і напрямами навчання та одержують кваліфікаційні документи після закінчення школи.

Усе вищесказане не знижує наукової значущості та наукового рівня дисертації. Дисертаційна робота Пучко Анни Олександрівни характеризується науковою новизною, обґрунтованістю основних положень, фаховим аналізом матеріалу. Текст роботи та автореферат ідентичні за змістом, розділами, висновками та категоріальною основою дослідження.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Дисертація Пучко Анни Олександрівни «Особливості диференційованого навчання старших учнів у сучасних вальдорфських школах Німеччини» є завершеною науковою працею, у якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують систему завдань та мають суттєве значення для теорії і практики. Дисертація виконана як самостійне дослідження, відповідає вимогам пунктів 13 та 14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 7 березня 2007 р. №423, зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2009 р. №1197, від 12 вересня 2011 р. №955, а її автор Пучко Анна Олександрівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Доктор педагогічних наук,

професор кафедри управління навчальним закладом

і педагогіки вищої школи

Класичного приватного університету

Начальник відділу управління персоналом

Класичного приватного університету

підпис Фунтківа О.О. "16" листопада 2015 р.

підпис

О.О. Фунтківа

